

Iratok a magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok 1945-1964 közötti történetéhez ^[1]

„Az elmúlt év őszén került sor hazánk és a Szentszék között okmány aláírására, amely a többi között szabályozza a magyar katolikus püspökök kinevezésének rendjét. Ezzel kapcsolatban szeretném hangsúlyozni, hogy a realitások felismerése a Vatikán részéről tette elsősorban lehetővé a létrejött megállapodást. Olyan megállapodásról van szó, amely a magyar nép állam szuverenitásának teljes tiszteletben tartásán alapul.”

Bevezetés

A második világháború után Magyarország szovjet érdekszféra alá került és ezzel lényegében megszűnt az ország külpolitikai mozgásterét. 1945-1947 között a Szövetséges Ellenőrző Bizottság jóváhagyása nélkül Magyarországon nem dönthettek külpolitikai kérdésekben. A békeszerződés megkötése után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZE) 1947-ben feloszlott, azonban a fontos külpolitikai döntéseket továbbra sem Budapesten hozták, vagy amennyiben mégis, akkor azok minden szempontból a Moszkvában meghatározott irányvonalat fejezték ki. Ez volt az oka, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Biztonsági Tanácsa Magyarország tagfelvételi kérelmét - más országokéval együtt - 1947 után többször is elutasította, és csak 1955. december 14-én, a Sztálin halála után kezdődő enyhülés légkörében bírálta el kedvezően.

Az 1956-os forradalom után az ENSZ elítélte a magyar eseményeket, és 1957. szeptember 10-én megkezdődött a magyar kérdés tárgyalása az ENSZ közgyűlésén. Ettől kezdve a Magyar Külügyminisztérium kiemelt feladata volt a Kádár-kormányval szemben megnyilvánuló diszkriminációs bojkott enyhítése és megszüntetése a kétoldalú kapcsolatokban, illetve meg kellett akadályozni, hogy Magyarországot megfoszassák ENSZ-mandátumától.

Az enyhülés folyamata 1963-ban vette kezdetét, amikor deklarálták azt az ENSZ-határozatot, amelynek értelmében többek között Magyarország ENSZ tagságát is helyreállították. A nemzetközi elszigeteltség végét jelezte az is, hogy 1963-ban Anglia, Franciaország és Belgium, 1964-ben pedig Svédország, Olaszország, Svájc és Kanada emelte nagykövetségi szintre Magyarországgal fenntartott diplomáciai kapcsolatát.

Ennek a forrásközlésnek az a célja, hogy az enyhülési folyamat kezdetének olasz-magyar vonatkozású változásait bemutassa. A magyar diplomácia olasz részről intenzív közeledési törekvéseket tapasztalt, amelyeknek egyik fontos jele volt, hogy a külképviseleteket Rómában és Budapesten is nagykövetségi szintre emelték. Ez a diplomáciai lépés az addigi, nem felhőtlen kapcsolatok normalizálására irányuló gesztusként volt értékelhető. Ennek hatására a gazdasági kapcsolatok is megéledtek a két ország között.

A magyar kormány és a Vatikán megbízottai éveken keresztül bizalmas tárgyalásokat folytattak Magyarországon és a katolikus egyház viszonyának rendezéséről. A tárgyalások eredményeként 1964. szeptember 16-án megállapodás született a magyar kormány és a Vatikán között. Ebben több időszerű kérdéssel döntöttek, így a püspöki kinevezésekről, a papok állampolgári esküjéről, a római pápai Magyar Intézet helyzetéről. Ez volt az első államközi megállapodás, amelyet a Vatikán szocialista országgal kötött. Erről a megállapodásról beszélt Péter János külügyminiszter a 1964. november 20-án elhangzott beszédében, amelynek idevágó részlete olvasható az alábbiakban közölt forrásokban.

A közlésre összeválogatott levéltári források a magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok alakulását mutatják be 1945-től az 1964-es enyhülési folyamat kezdetéig. Ezek a dokumentumok a Magyar Országos Levéltár külügyminisztériumi anyagában találhatóak, és Péter János külügyminiszter (1910-1999) 1964. november 20-án elmondott parlamenti beszédének előkészítő anyagából származnak. Sajnálatos módon a dokumentum második része, amely kronológiai áttekintést ad a tárgyalt időszakról, hiányos, csak 1954-ig követi nyomon az eseményeket.

Források

Feljegyzés Péter János parlamenti beszédéhez

V. Területi Osztály

Olasz referatura

Feljegyzés

Tárgy: Olasz anyag Péter elvtárs expozéjához.

A második világháború után önálló olasz külpolitikáról lényegében nem beszélhetünk, mert az egymást követő kormányok hűségesen kiszolgálták az Egyesült Államok külpolitikáját. Ez vonatkozik a szocialista országok felé irányuló olasz külpolitikára is. A balközép kormányok külpolitikájára jellemző, hogy általában folytatják elődeik atlanti politikáját, hűségesekek a NATO-hoz, ugyanakkor a baloldali erők nyomására kompromisszumok keresésére irányuló törekvés és bizonyos ingadozás is tapasztalható pl. a sokoldalú atomerőmű és az európai integráció kérdésében. Az Európai Közös Piacban Nyugat-Németországgal és Franciaországgal szemben Olaszország alárendelt szerepet játszik. Ezért érthető, hogy francia-nyugatnémet hegemonia ellensúlyozására Olaszország támogatja Anglia felvételét az Európai Közös Piacba. Olaszország politikai és gazdasági befolyásának erősítése céljából erőfeszítéseket tesz a fejlődő országokban, elsősorban Észak-Afrikában és Közép-Keleten. Ilyenirányú erőfeszítései kétségkívül már eddig is nem lebecsülhető eredményekre vezettek. Miután az Egyesült Államok kénytelen volt megváltoztatni a szocialista országok irányában folytatott politikájának módszerét, és a szocialista rendszer erőszakos megdöntése helyett a szocialista országok „fellazításának” politikáját követni - amely a két társadalmi rendszer békés egymás mellett élése elvének elfogadására, gazdasági és kulturális kapcsolatainak fejlesztésére támaszkodik - az olasz kormányok is fokozatosan felhagytak a korábbi hidegháborús politikával és csatlakoztak a „fellazítási” irányvonalhoz.

A korábbi hidegháborús politikának a békés egymás mellett élés politikájával való felcseréléséhez Olaszország külpolitikájában hozzájárult Olaszország érdekeltsége a szocialista országokkal való gazdasági kapcsolatok fejlesztésében /nyersanyag és élelmiszer import/, valamint a középbal kormányoknak a korábbi egy párti kereszténydemokrata kormányoknál haladóbb politikája. Ennek következtében Olaszország arra törekszik, hogy az Európai Közös Piac nyomása ellenére is bővítsse, vagy legalábbis az eddigi szinten tartsa kereskedelmi kapcsolatait a szocialista országokkal, köztük hazánkkal is. A békés egymás mellett élés elve a magyar-olasz kapcsolatok területén államközi kapcsolataink fokozatos javulásában nyer kifejezést.

1964-ben a magyar-olasz államközi kapcsolatok területén további fejlődés volt tapasztalható. Ezt tükrözi diplomáciai kapcsolataink szintjének emelése, államközi gazdasági és kulturális kapcsolataink fejlődése, valamint az, hogy a felszabadulás óta először Mattarella külkereskedelmi miniszter személyében olasz miniszter tett hivatalos látogatást hazánkban. Magasszintű gazdasági kapcsolataink fejlődését mutatja Barádi Gyula elvtárs, a külkereskedelmi miniszter első helyettese által vezetett magyar szakemberekből álló delegáció 1964. februári látogatása Olaszországban, valamint Mattarella olasz külkereskedelmi miniszter látogatása az 1964. évi BNV-n, amelyen Olaszország minden eddiginél nagyobb, saját építésű nemzeti pavilonnal képviselte magát. Mattarella miniszter látogatása folyamán kölcsönös egyetértés jött létre abban, hogy műszaki-tudományos egyezményt kell kötni és vegyes bizottságot létrehozni a műszaki kapcsolatok elmélyítése érdekében.

Kulturális kapcsolataink fejlődésének legjelentősebb állomása 1964-ben az 1964/65. évre szóló kulturális munkaterv aláírása volt, amely újabb lehetőségeket biztosít a két ország közötti kulturális csere fejlesztésére. A munkaterv aláírását megelőző tárgyalásokon megállapodás született arról, hogy régi, elavult kulturális egyezmény helyett a közeljövőben újat kell kötni. A két ország kapcsolatát zavaró hidegháborús maradvány az olasz útlevél diszkriminatív jellegű magyarországi kiterjesztési kötelezettsége, ami megnehezíti az olasz állampolgárok utazását hazánkba. Római nagykövetségünk jelentése szerint azonban az olasz minisztertanács foglalkozik ennek a más fejlett kapitalista országokban már megszüntetett diszkriminációnak az eltörlésével. Ugyancsak hátráltatja turisztikai kapcsolataink fejlődését a budapesti olasz nagykövetség nehézkes vízum gyakorlata, melynek következtében egy olaszországi vízum beszerzése 4-6 hetet vesz igénybe.

Budapest, 1964. október 29.

MOL XIX-J-1-u/1964. 50. d. (Magyar Országos Levéltár - Külügyminisztérium iratai - 50. doboz)

A magyar-olasz kapcsolatok kronológiája

V. Területi Osztály

Olasz referatura
Réti György s. attaché

Szigorúan titkos!

Készült: 5 példányban

Magyar-olasz eseménynapló 1945-65.

1944-46.

Magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele:

Miután az angol-amerikai csapatok 1944 júniusában megszállták Rómát, a magyar kormány kérésére a római svéd követség vette át a magyarok érdekvédelmét Olaszországban. Ugyanakkor a római követség volt katonai attaséja Szabó tábornok, Mussolini személyes jó barátja az olasz diktátor által kikiáltott németbarát Saloi Köztársaság magyar követe lett, Bellago székhellyel. Egész Olaszország felszabadulása után a bellagoi fasiszta követség tagjait internálták és a svédek egész Olaszország területén átvették a magyar érdekképviselőket. /L. a triesti konzul 1945. augusztus 23-án kelt helyzetjelentését. 65/abc./ Magyarországon az olasz érdekképviselőket ugyancsak a svédek látták el. /L. a svéd követ levelét a magyar KÜM-höz, 65/a-30208/45./

1945. december 26-án moszkvai nagykövetségünk az alábbi táviratot küldte a KÜM-nek: „A moszkvai olasz nagykövet közölte velem, hogy Olaszország hajlandó felvenni a diplomáciai kapcsolatot Magyarországgal. Kérdés, kell-e fordulni a szovjet kormányhoz, illetve a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz engedélyért, vagy jelenteni. Kinek kell kérni Magyarországnak vagy Olaszországnak, vagy mindkét országnak. Választ kérek.” [...] A KÜM válasza: „Közölje a moszkvai olasz nagykövettel, hogy Olaszország a magyarországi SZEB-hez intézendő jegyzékben fejezze ki szándékát a diplomáciai kapcsolat felvételére vonatkozóan.”

1946.

Január 17. Moszkvai nagykövetségünk nyílt távirata: „Az olaszok érdeklődnek az olasz-magyar diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele iránt. Mi az eredmény az ügyben, amit közölhetek velük?” [...] A KÜM válasza: „A SZEB-től misszió küldésére engedélyt kérünk, kérjen az olasz kormány is.”

Január 22. A magyar KÜM orosz nyelvű szóbeli jegyzékben kéri a SZEB-et, hogy a hivatalos magyar-olasz diplomáciai kapcsolatok felvételéig engedélyezze állandó jellegű hivatalos missziók cseréjét Olaszországgal a kölcsönös érdekvédelem ellátása érdekében.

Március 29. Coppiani követségi tanácsos, a bécsi olasz gazdasági bizottság vezetője közli, hogy az olasz kormány eljár a négy nagyhatalomnál a Magyarországgal való diplomáciai kapcsolatok érdekében.

Június 17. Szviridov altábornagy, a SZEB elnökhelyettese memorandumban közli Nagy Ferenc miniszterelnökkel, hogy a SZEB hozzájárul ahhoz, hogy Magyarország diplomáciai kapcsolatot létesítsen Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával és az emigráns spanyol kormánnyal. [...]

Július 2. Papp Álmos miniszteri titkár bemutatja megbízólevelét az olasz KÜM-ben. [...]

Szeptember 22. Zoppi követ az olasz KÜM politikai osztályvezetője magához kérette dr. Papp Álmos követségi titkár, és közölte, hogy olasz részről örömmel üdvözölték a diplomáciai kapcsolatok teljes felvételét. [...]

Október 6. Dr. Papp Álmos ügyvivő bemutatkozó látogatást tett De Gasperi olasz miniszterelnöknél. [...]

November 9. Rónai Sándor külkereskedelmi és szövetkezetügyi miniszter Rómában aláírja a magyar-olasz kereskedelmi és fizetési szerződést. [...]

December 11. A Felsőmagyarországi Nemzeti Felszabadítási Bizottság milánói magyar csoportja dr. Papp Álmos követségi titkárhoz a római követség ideiglenes ügyvivőjéhez intézett emlékiratában javasolja, hogy a milánói magyar konzulátust úgy szervezzék újjá, hogy a milánói demokratikus magyarok is részt vehessenek annak munkájában.

1947.

A teljes mértékű diplomáciai kapcsolatok felújításának éve.

Január 1. A Szabad Népből cikk jelenik meg arról, hogy a római magyar követség tele van fasisztákkal.

Február 27. A budapesti olasz követség ideiglenes ügyvivője szóbeli jegyzékben juttatja el a KÜM-höz az olasz kormány nyilatkozatát az olasz békeszerződés aláírásával kapcsolatban. [...]

Április 21. Kertész István háború utáni első olasz követünk átadja megbízólevelét De Nicola ideiglenes köztársasági elnöknek, április 22-én az olasz rádióban nyilatkozik a magyar-olasz kapcsolatokról. [...]

Április 30-május. Károlyi Mihály volt magyar köztársasági elnök az IPU konferenciáról hazatérőben látogatást tett több vezető olasz államfőnél:

- április 30-án U. Ferracini-nál az Alkotmányozó Nemzetgyűlés kommunista elnökénél,

- május 2-án Enrico De Nicola ideiglenes köztársasági elnökénél és De Gasperi miniszterelnöknél. [...]

Július 31. Magyar-olasz kulturális vegyes bizottság ülése. Az 1935. évi magyar-olasz kulturális egyezmény felújítása. /Szabad Nép, augusztus 1./

Október 13. Velics László követ átadja megbízólevelét De Nicola ideiglenes köztársasági elnöknek. [...]

A hidegháború éve (1948-1953)

1948.

November: Magyar-olasz árucserre forgalmi tárgyalások Rómában. [...]

November 10. A magyar KÜM szóbeli jegyzékben tiltakozik Sforza olasz külügyminiszternek a békeszerződést megszegő magyar újrafegyverkezésről az olasz parlamentben tett kijelentései miatt. [...]

1949.

Február 9. Scelba belügyminiszter a Mindszenty-perrel kapcsolatban ellenséges kijelentést tesz Magyarországgal szemben az olasz parlamentben. Az olasz baloldali képviselők hevesen tiltakoznak. [...]

Február 11. Kb. 150 főnyi csoport tüntetése a római magyar követség előtt Mindszenty elítélése miatt. [...]

Március 20. Az olasz KÜM szóbeli jegyzékben közölte, hogy a milánói magyar konzuli kirendeltség működését a háború után csak ideiglenesen engedélyezték, és április 1-től azt bezártnak tekintik. Válaszul római követségünk március 29-i jegyzékében közölte, hogy tudomásul veszi az ideiglenes jelleggel működő milánói kirendeltség bezárását, de ugyanakkor meg kívánja nyitni ismét a milánói magyar főkonzulátust. Az olasz KÜM csak többszöri sürgetés után 1949. június 20-i szóbeli jegyzékében válaszol utalva a Magyarországon élt olasz fasiszták kiutasítására közölte, hogy: „A magyarországi olasz kolónia nagymértékű megfogyatkozásával megszűnnek az indokok a budapesti olasz konzulátus megnyitásának, és ezzel a milánói magyar konzulátusnak a kölcsönösség alapján történő megnyitásának is, legalábbis addig, amíg az olasz állampolgárok érdekeit károsan érintő jelenlegi állapotok fennmaradnak Magyarországon.”

Római követségünk 1949. július 16-án a főkonzulátus engedélyezésének megtagadása miatt erőlyes hangú jegyzékben tiltakozott, melyre választ nem kapott. [...] Május 27. Tolnai Gábor új magyar követ átadja megbízólevelét Einaudi köztársasági elnöknek. [...]

Június 28-29. A jobboldali olasz sajtó vezető helyen közölte, hogy Puskin távozó szovjet nagykövet rálőtt Révai József magyar miniszterre. A baloldali lapok a következő napon megcáfolták a hírt. [...]

Október 12. A KÜM elutasítja az olasz követség szóbeli jegyzék az olasz állampolgároknak nyilvánított személyek javainak kisajátításával kapcsolatban. [...]

Október 24. A KÜM elutasítja az olasz követség szóbeli jegyzékét a magyar hatóságok nem kielégítő magatartásáról, a Szovjetunióknak átadandó magyarországi olasz javak megállapításával kapcsolatban. [...]

November 12. Az olasz Belügyminisztérium utasítására bezárják a római és velencei IBUSZ-kirendeltségeket. November 18-án szóbeli jegyzékben tiltakozunk. [...]

1950.

Március 28. Magyar-olasz vámjegyzőkönyv aláírása Budapesten. (Szabad Nép, március 29.)

Május 11. Távozó követünk, Tolnai Gábor búcsúlátogatást tesz az olasz Külügyminisztériumban Brusanca államtitkárnál. [...]

Szeptember: A milánói OMBT [Olasz-Magyar Baráti Társaság] megalakulása. [...]

Október 18. A KÜM szóbeli jegyzékben utasítja el az olasz követségnek az olasz javak államosítása alól való mentesítésére irányuló kérelmét. [...]

Kálló Iván új magyar követ megérkezése Rómába.

1951.

Június 20. A budapesti olasz követség szóbeli jegyzékben kéri Jászai Magda nevű alkalmazottja Budapestről való kitelepítésének eltörlését. [...]

Július 9. Az olasz Belügyminisztérium körlevelében közli, hogy az új útleveleket nem terjesztik ki a szocialista országokra. [...]

Szeptember 14. Az olasz KÜM szóbeli jegyzékben közli, hogy viszonzásként mozgáskorlátozást vezet be a római magyar követség alkalmazottai részére. [...]

Szeptember: Az olasz Szocialista Párt két vezetője, Pietro Nenni (jelenlegi miniszterelnök-helyettes) és Corona képviselő (jelenlegi turisztikai miniszter)

Magyarországon üdült. [...]

1952.

Április: Diplomáciai kapcsolatot létesítünk a San Marini Köztársasággal. [...]

1953.

Május 6. Az olaszországi választásokkal kapcsolatban „A vasfüggönyön túl” címmel a szocialista országokat, köztük hazánkat rágalmazó kiállítás nyílik Rómában.

A magyar-olasz kapcsolatok fokozatos javulása (1954-1956. október)

1954.

Január 6. Budapesten aláírják az 1954-ről szóló magyar-olasz árucserre forgalmi megállapodást. (Szabad Nép, január 7.)

Július 19. Giardini olasz követ Piccioni olasz külügyminiszter megbízásából együttérzését fejezte ki a Magyarországot ért nagy árvízjárákkal. [...]

MOL XIX-J-1-k/1964. 4/aa. 6. d. (Magyar Országos Levéltár - Külügyminisztérium iratai - Adminisztrációs iratok - 4/aa tétel - 6. doboz)

Részlet Péter János külügyminiszter 1964. november 20-án az országgyűlés előtt elmondott beszédéből

A megváltozott nemzetközi helyzet érezte politikai és gazdasági hatását a magyar-olasz kapcsolatokban is. Diplomáciai kapcsolataink szintjét emeltük. A két országot érintő gazdasági kérdésekről az elmúlt esztendőben többször is tárgyaltak képviselőink. Emlékeztetni szeretnék arra, hogy a külkereskedelmi miniszter első helyettese vezetésével az elmúlt év elején magyar szakemberekből álló küldöttség járt olasz földön, míg az olasz külkereskedelmi miniszter a Budapesti Nemzetközi Vásár idején Budapestre látogatott. Ez alkalommal kölcsönös egyetértés jött létre abban, hogy egyrészt műszaki-tudományos egyezmény megkötésére van lehetőségünk, másrészt vegyesbizottságot is létrehozhatunk műszaki kapcsolataink elmélyítése érdekében.

A két ország immár hagyományos kulturális kapcsolatainak az elmúlt évben nagyon jelentős eseménye volt az 1964-65. évre szóló kulturális munkaterv aláírása. A munkatervet megelőző tárgyalásokon megállapodás született arról is, hogy a régi, elavult kulturális egyezmény helyett a közeljövőben újat kell kötni. A magyar-olasz kapcsolatoknak ma sem eléggé rendezett részkérdése a turisztika. Az a véleményünk, hogy feltétlenül hasznos, ha mind az olaszok, mind a magyarok kölcsönösen megismerkednek egymás országával, kulturális kincseivel. Idegenforgalmi kapcsolatainkat segítené, - és a magunk részéről mindent megteszünk ennek érdekében - ha a magyar turisták épp oly gyorsan megkapnák a vízumot, mint az olasz turisták.

A nyugat-európai országok egy részével való gazdasági-kereskedelmi kapcsolatainkat beárnyékolja az a körülmény, hogy az Európai Gazdasági Közösség keretében egy zárt és egyre inkább zárt szervezet tagjaival állunk szemben. Ez a körülmény valamennyi kívülről álló ország számára, tehát az el nem kötelezett országokra is megkülönböztető jellegű. Mindezek mellett meg kell említeni azt a körülményt is, hogy ebben a szervezetben mi - és úgy tudjuk mások is - nemcsak egy szűkebb értelemben vett gazdasági csoportosulást látunk, hanem a NATO egyik igen lényeges gazdasági alapszervezetét. Természetesen az a benyomásunk akkor is, amikor a már résztvevő 6 országon kívül újabb társulási kérdések merülnek fel.

Az elmúlt év őszén került sor hazánk és a Szentszék között okmány aláírására, amely a többi között szabályozza a magyar katolikus püspökök kinevezésének rendjét. Ezzel kapcsolatban szeretném hangsúlyozni, hogy a realitások felismerése a Vatikán részéről tette elsősorban lehetővé a létrejött megállapodást. Olyan megállapodásról van szó, amely a magyar nép állam szuverenitásának teljes tiszteletben tartásán alapul.

MOL XIX-J-1-u/1964. 50. d. (Magyar Országos Levéltár - Külügyminisztérium iratai - 50. doboz)

Címkék:

[SZEB](#) ^[2]

[Szövetséges Ellenőrző Bizottság](#) ^[3]

[ENSZ](#) ^[4]

[külügyminisztérium](#) ^[5]

[kitelepítés](#) ^[6]

[1956](#) ^[7]

[Sztálin](#) ^[8]

Kiadás: 5. évfolyam (2005) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/diplomacia/iratok_a_magyarolasz_diplomaciai_kapcsolatok_19451964_kozotti_tortenetehez.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/diplomacia/iratok_a_magyarolasz_diplomaciai_kapcsolatok_19451964_kozotti_tortenetehez.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szeb>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovetseges-ellenorzo-bizottsag>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ensz>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kulugyminiszterium>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kitelepites>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztalin>